

آثار منفی استفاده از هوش مصنوعی چت بات‌ها بر فرزند پروری در عصر دیجیتال

استاد راهنما

سرکار خانم دکتر معصومه محمدلو

دبیر

مریم محمدلو

اعضا

مریم داودی

زهرا ابراهیمی اصل

۱۴۰۴

چکیده:

این پژوهش با رویکردی توصیفی-تحلیلی، و مطالعه منابع مکتوب کتابخانه ای و مقالات معتبر، به بررسی دقیق آثار منفی استفاده از سامانه‌های هوش مصنوعی مولد، به‌ویژه چت‌بات‌ها، بر فرایند فرزندپروری در عصر دیجیتال می‌پردازد. تمرکز اصلی بر تبیین سه دسته از پیامدهای مخرب است: اولاً، تأثیرات منفی بر سلامت رشد و سلامت روان فرزندان؛ ثانیاً، تخریب تدریجی توانمندی‌های یادگیری و آموزش، شامل فرسایش تفکر انتقادی و کاهش محسوس در میزان خلاقیت؛ و ثالثاً، اثرات مخرب بر مهارت‌های اجتماعی، نظیر افزایش انزوای اجتماعی و جایگزینی تعاملات حقیقی با ارتباطات مجازی. در گام بعدی، مقاله پس از تشریح جامع این آسیب‌ها، به ارائه راهکارهای کاربردی و عملیاتی جهت مقابله فعالانه با این چالش‌ها می‌پردازد. هدف نهایی این است که والدین با درک عمیق از تهدیدات، بتوانند محیط تربیتی متعادلی را در مواجهه با فناوری‌های نو ظهور فراهم آورند.

کلید واژه‌ها: تاثیر، تربیت، چت بات، فرزند

مقدمه

در دهه اخیر، ابزارهای هوش مصنوعی به‌ویژه چت‌بات‌ها و اپلیکیشن‌های تربیتی، جایگاه ویژه‌ای در سبک زندگی خانواده‌ها و تربیت فرزندان یافته‌اند. درحالی‌که این ابزارها می‌توانند فرصت‌هایی برای آموزش تعاملی، سرگرمی هدفمند و پاسخ‌گویی سریع به نیازهای کودک فراهم کنند، اما در عین حال خطراتی مانند وابستگی، کاهش ارتباطات انسانی و تضعیف نقش والدین در تربیت را نیز به دنبال دارند. در این تحقیق به دنبال آن هستیم که روشن کنیم این فناوری‌های نوین چگونه می‌توانند تربیت کودکان را دگرگون کنند و والدین چگونه می‌توانند در این مسیر نقش راهبرانه خود را حفظ کنند.

مطالعات خارجی نظیر پژوهش‌های انجام شده توسط UNESCO (2022)، و همچنین مقالاتی در Journal of Child and Media نشان داده‌اند که اپلیکیشن‌های تربیتی مبتنی بر هوش مصنوعی می‌توانند به بهبود آموزش مهارت‌های پایه‌ای کمک کنند، اما چالش‌هایی نظیر تجاری‌سازی تربیت کودک، کاهش خلاقیت، و خلأ نظارت والدین نیز از نگرانی‌های جدی است. در ایران، بیشتر مطالعات روی "تأثیر فضای مجازی" متمرکز بوده‌اند و هنوز موضوع دقیق تأثیر چت‌بات‌ها و ابزارهای مبتنی بر هوش مصنوعی بر تربیت کودک کمتر بررسی شده است.

موضوع تربیت دیجیتال به‌ویژه در دهه اخیر با رشد رسانه‌های هوشمند، بیش از پیش مطرح شده است. با ظهور فناوری‌های مبتنی بر هوش مصنوعی، سؤال‌هایی درباره جایگاه این ابزارها در تربیت کودک، نقش والدین در مدیریت استفاده از آن‌ها، و اثرات روانی و شناختی آن‌ها شکل گرفته است. پیشینه مسأله، برگرفته از تحولات تکنولوژیک و فاصله بین آگاهی والدین و سرعت رشد فناوری است.

هم‌زمان با رشد استفاده از اپلیکیشن‌ها و ابزارهای هوشمند توسط کودکان، نیاز به آگاهی والدین بسیار حیاتی شده است. نهادهای آموزشی و روانشناختی باید بدانند چگونه از این فناوری‌ها در جهت مثبت استفاده کنند. نبود منابع کافی در زبان فارسی درباره این موضوع، لزوم پژوهش در این حوزه را دوچندان می‌کند.

مقام معظم رهبری در مورد استفاده از هوش مصنوعی بیانیه داده و فرموده اند:

« یکی از خصوصیات ممتاز عصر حاضر ، آماده بودن وسایل پیام رسانی است. فضای مجازی در حقیقت فضای حقیقی است. در زندگی بسیار از مردم حضور دارد ^۱. » مسئله‌ی هوش مصنوعی، بهره‌بردار بودن امتیاز نیست؛ این فناوری لایه‌های عمیقی دارد که باید بر آن لایه‌ها مسلط شد؛

کودکان و نوجوانان به دلیل محدودیت در توانایی قضاوت و تحلیل پیام‌ها پیش از دیگران در معرض تاثیرات نامطلوب استفاده از چت بات‌ها قرار دارند استفاده کنترل نشده از هوش مصنوعی به ویژه چتبات‌ها ممکن است موجب آثاری چون کاهش تعاملات واقعی اجتماعی افت کیفیت روابط خانوادگی فرسایش وانمندی‌های یادگیری و آموزش ی از جمله کاهش میزان خلاقیت ضعف در مهارت‌های ارتباطی و... شود وابستگی بیش از حد به این ابزارها می‌تواند تمرکز بر فعالیت‌های تحصیلی را کاهش داده الگوهای ناسالمی را در سبک زندگی کودکان ایجاد کند بنابراین دلیل وجود شکاف بین نسل‌ها و البته بالا بودن سرعت پیشرفت در حوزه هوش مصنوعی بررسی انتقادی آثار منفی چتبات‌ها در حوزه فرزند پروری ضرورتی اجتناب ناپذیر است چرا که آگاهی خانواده‌ها از این پیامدها می‌تواند زمینه ساز برنامه‌ریزی بهتر و تربیت آگاهانه‌تر نسل آینده و جلوگیری از بروز آسیب‌های جبران ناپذیر در نسل جدید باشد.

پژوهش پیش رو بصورت منحصر بفردی آثار منفی استفاده از چت بات‌ها بر فرزند پروری را در عصر حاضر مورد تحلیل و بررسی قرار داده و به معرفی راهکارها و همچنین چندین ابزار مفید و موثق هوش مصنوعی جهت بهره‌وری فرزندان، تحت نظارت والدین و مربیان، پرداخته است.

اهداف تحقیق حاضر عبارتند از :

۱. تحلیل تأثیر چتبات‌ها و اپلیکیشن‌های هوشمند بر سبک فرزندپروری

۲. شناسایی فرصت‌ها و تهدیدهای تربیتی این ابزارها

۳. ارزیابی سطح آگاهی و واکنش والدین در برابر این پدیده

۴. ارائه راهکار برای استفاده آگاهانه از ابزارهای هوش مصنوعی در تربیت

افزایش آگاهی والدین نسبت به اثرات مثبت و منفی ابزارهای هوش مصنوعی ارائه الگوی رفتاری درست در تربیت کودک در فضای دیجیتال پیشنهاد سیاست‌هایی برای استفاده ایمن و هدفمند از اپلیکیشن‌های تربیتی

^۱. بیانیه مقام معظم رهبری، «کشور نباید از هوش مصنوعی عقب بماند!» ۱۴۰۴/۰۱/۲۱

نتیجه گیری:

پژوهش حاضر با تحلیل جامع آثار منفی چت باتها بر فرزندپروری، بر ضرورت اتخاذ رویکردهای تربیتی هوشمندانه و آگاهانه تأکید می‌ورزد. یافته‌ها نشان دادند که وابستگی به این فناوریها، پتانسیل ایجاد اختلالات جدی در رشد (روانی-عاطفی) از طریق کاهش خودباوری و تضعیف هوش هیجانی، تضعیف تفکر انتقادی و خالقیت (به دلیل واگذاری حل مسئله به الگوریتم و فرسایش مهارت‌های اجتماعی) ناشی از جایگزینی تعاملات عمیق می‌باشد.

ده راهکار عملی ارائه شده، از آموزش سواد انتقادی تا تعیین مرزهای اخلاقی مشخص و تقویت تعاملات رو در رو، چارچوبی برای توانمندسازی خانواده‌ها فراهم می‌آورد تا بتوانند از این ابزارها به عنوان تقویت‌کننده و نه جایگزین، استفاده کنند. موفقیت در این مسیر مستلزم گذار فعالانه والدین از نقش منفعل به نقش هدایتگر در تجربه دیجیتال فرزندان است. والدین باید بپذیرند که در عصر هوش مصنوعی، تربیت شامل آموزش نحوه تعامل هوشمندانه و اخلاقی با ماشین‌هایی است که میتوانند به آسانی مسیر رشد طبیعی انسان را منحرف سازند، تا فرزندان از خطرات اعتیاد، انزوا و افت شناختی در امان بمانند و کاملاً شکوفا شوند.

چند نمونه از اپلیکیشن‌ها و چتبات‌های ساخته شده با هوش مصنوعی:

دولینگو یک اپلیکیشن آموزشی زبان و مبتنی بر هوش مصنوعی است بیش از ۳۰ زبان را ارائه می‌دهد این اپلیکیشن به کاربران و زبان آموزان امکان می‌دهد تمرینات مختلف انجام دهند

برین لی پلتفرمی با ۱۵۰ میلیون کاربر برای یافتن پاسخ سوالات و تمرین‌ها که توسط دانش آموزان دانشجویان و معلمان و اساتید جمع آوری شده و به آسانی قابل دسترسی است

ماتیائو: برنامه‌ای که حاوی راهنمایی‌های گام به گام برای دانش آموزان است

تینکستر مٹ: این برنامه آموزشی از چت باتها برای تجسم نحوه تفکر دانش آموز و الگوی منطقی آنان در هنگام حل تمرین بهره می‌برد

اودیزی: نوعی از هوش مصنوعی که در آن با استفاده از الگوریتم‌هایی با سبک سرگرم کننده در یادگیری جغرافیا به کودکان کمک می‌کند حتی امکان محک زدن نیز فراهم می‌باشد.

فهرست منابع و مآخذ:

۱. حیدری، معصومه، تاثیر هوش مصنوعی بر آموزش و یادگیری کودکان، مجله مطالعات روانشناسی و علوم تربیتی موسسه نگاره بهار ۱۴۰۲ شماره ۴۸
۲. آهنگر محمدرضا، اصول و مبانی هوش مصنوعی، دانشگاه امام حسین ۱۳۸۸ تهران
۳. خلیج امیر مسعود، هوش طبیعی و هوش مصنوعی، تهران سرنوشت ۱۳۹۹
۴. عطاران، رضا، رایانه و تعلیم و تربیت، تهران دانش پژوه ۱۳۹۸
۵. طارمیان حمیدرضا، هوش مصنوعی و حل مسائل، تهران، پارسه ۱۳۹۹
۶. فر حسینی، مجید، بهرامی، هوش مصنوعی به زبان ساده، آوا، تهران، صمد ۱۳۹۸
۷. استوارت جاناتان، راسل پیترو نو رویگ، هوش مصنوعی یک رویکرد مدرن، مترجم اعظم رضانی ناشر آوای ابتکار ۱۳۹۷
۸. سیفی زاده، هوش مصنوعی به زبان فارسی آرتین matlabkar.com
۹. حسینی، محمود، مقالات دیجیتال مارکتینگ ۱۴۰۳
۱۰. اعتیاد به اینترنت کیمبرلی اسیانگ کریستانو آبرو مترجم سلیمانی ناشر سماد ۱۳۹۵
۱۱. غررالحمک تمیمی، عبدالواحد، جلد ۳ صفحه ۴۲۸
۱۲. بررسی تاثیر هوش مصنوعی دیداری بر انزوای اجتماعی، ششمین همایش ۱۴۰۲
۱۳. دانش آموزان فضای مجازی و آسیب‌ها خبرگزاری ایرنا، ۱۳۹۸
۱۴. بررسی نقش و جایگاه رسانه در تربیت کودکان و نوجوانان، ششمین همایش ملی پژوهش‌های حرفه‌ای در روانشناسی و مشاوره با رویکرد از نگاه معلم ۱۴۰۳
۱۵. دوباتن، آلن، در باب اعتماد به نفس، مترجم، کریمی محمد، انتشارات کتابسرای نیک
۱۶. فرانسیس، فوکویاما، کتاب هویت. مترجم، رحمن قهرمانپور انتشارات، روزنه

۱۷. حیدری، علی، کتاب روانشناسی و معمای هویت نوجوانان، انتشارات گنجور ۱۳۹۹
۱۸. هوش عاطفی دانیل کامن ناشر ازدهای طلایی ۱۹۹۵
۱۹. مسچی، علی، راه تقویت هوش هیجانی ۱۴۰۱
۲۰. فصلنامه روانشناسی تربیتی سال ۱۳۹۸ شماره ۵۳
۲۱. امیدوند، علیرضا، ارتباط انسانی در عصر هوش مصنوعی
۲۲. خلار، بارو، چگونه انزوا ما را می‌کشد.
۲۳. بهار، سید علی، فصلنامه رویکردهای پژوهشی نو در علوم مدیریت، حمیدی، سنگ دهی، ۱۳۹۸
۲۴. امیرحسینی، خسرو، مهارت‌های حل مسئله، انتشارات عارف
۲۵. رئیسی، حمیرا، چشم انداز تاثیر هوش مصنوعی در روابط انسانی در آینده چالش یا فرصت؟.

سایت‌ها:

۱. هوش مصنوعی مولد به خلاقیت کمک می‌کند اما به اصالت آسیب می‌رساند،
<https://share.google/EjKiQyv3MGb81nBox>
۲. تاثیر چت جی پی تی بر فعالیت مغز: آیا استفاده از هوش مصنوعی ما را تنبل ذهنی می‌کند؟ - دایامگ
<https://dayamag.ir/does-using-chatgpt-change-your-brain-activity>
۳. خطرات پنهان هوش مصنوعی برای نوجوانان: هرآنچه والدین باید بدانند
<https://share.google/YecBbE0MPqbnT8gpl>
۴. اثر هوش مصنوعی بر ارزش ها و هویت انسان - فرصت امروز
<https://share.Google>
۴. تاثیر هوش مصنوعی بر سلامت روان کودکان - <https://blog.empathyfy.com/2025A7>
۵. خطرات پنهان هوش مصنوعی برای نوجوانان هر آنچه والدین باید بدانند سایت مشاور آفتاب دی ماه ۱۴۰۳

۶. کنترل والدین برای چت بات ها: آیا ChatGPT مسیر ایمنی جدیدی برای هوش مصنوعی باز می کند؟ | آی تی رسان
<https://share.google/VI5uwYceCHebDQeIV>

۷. روش محافظت از کودکان در برابر خطرات هوش مصنوعی - چطور
<https://share.google/3MKkGmGa2LerSVuEY>

۸. آموزش کامل استفاده صحیح از فضای مجازی برای کودکان
<https://share.google/HhSgIk91J5qDyAp0i>

۹. چت جی پی تی و نقش والدین در صیانت فرهنگی از کودکان نسل آلفا - ایبنا
<https://share.google/LEBW696urVMFqvJEU>

۱۰. استفاده کودکان از هوش مصنوعی و نقش والدین در تنظیم آن
<https://share.google/GvnaLNTaQJYyKVkgV>

۱۱. بایدها و نبایدهای استفاده از چت بات ها - اصول استفاده از چت بات های هوشمند
<https://share.google/SXHaaWJPc3Vu2vvoB>

۱۲. آیا هوش مصنوعی خطرناک است؟ بررسی جامع تأثیرات منفی AI
<https://share.google/KvMzKgRCe9QCvMiuu>

۱۳. هوش مصنوعی، دوست یا دشمن کودکان؟ - کلینیک روانشناسی دکتر نوری
<https://share.google/YTn1wLMUNmALuE9Wt>

۱۴. وابستگی روانی به چت بات ها؛ بررسی علمی تأثیرات منفی هوش مصنوعی بر ذهن انسان
<https://share.google/gT9VN9xyHLYtoL9Lq>

۱۵. آینده تعامل: بررسی تکامل و تأثیر چت بات ها
<https://share.google/Q4bbZfLx54CVP7qDf>

۱۶. فواید و معایب استفاده کودکان و نوجوانان از «چت جی پی تی» و هوش مصنوعی - پایگاه خبری موفقیت شناسی | Successology News
<https://share.google/R5fKrrRirEuqFi65j>

۱۷. آینده تعامل: بررسی تکامل و تأثیر چت بات ها
<https://share.google/Q4bbZfLx54CVP7qDf>

۱۸. فواید و معایب استفاده کودکان و نوجوانان از «چت جی پی تی» و هوش مصنوعی - پایگاه خبری موفقیت شناسی | Successology News
<https://share.google/R5fKrrRirEuqFi65j>

۱۹. هوش مصنوعی و کودکان؛ خوبی‌ها، بدی‌ها و فرصت‌ها - آموزش مهارت‌های نو به کودکان
<https://share.google/P7pM3fkZhESBkxJxz>

۲۰. خطرات پنهان هوش مصنوعی برای نوجوانان: هرآنچه والدین باید بدانند
<https://share.google/7DAFm2H7IsTAC1Mtq>

۲۱. ravanroshd.com

۲۲. healthday.com